

**ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ**

**ВИДАТНІ ПОСТАТІ ПСИХОЛОГІЇ:
ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Матеріали
VII регіонального наукового семінару
до дня психолога

23 квітня 2020 р., м. Львів

Рекомендовано до друку вченою радою Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності 30 квітня 2020 року, протокол № 3.

Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи : матеріали VII регіонального наукового семінару до дня психолога (23 квітня 2020 р., м. Львів). Львів, 2020. 105 с.

Редакційна колегія: *Сірко Роксолана Іванівна* – начальник кафедри практичної психології та педагогіки Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, доктор психологічних наук, доцент (*голова*); *Вдович Світлана Михайлівна* – доцент кафедри практичної психології та педагогіки Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник (*упорядник, відповідальний секретар*); *Кривонишина Олена Анатоліївна* – професор кафедри практичної психології та педагогіки Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, доктор психологічних наук, професор; *Литвин Андрій Віленович* – професор кафедри практичної психології та педагогіки Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, доктор педагогічних наук, професор; *Руденко Лариса Анатоліївна* – професор кафедри практичної психології та педагогіки Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник;.

У збірнику матеріалів регіонального наукового семінару до дня психолога представлені досягнення видатних психологів і їх вплив на розвиток цивілізації, розглянуто провідні напрями психології, їх сучасний стан і перспективи, а також міждисциплінарні аспекти психології.

Рекомендовано для науковців, психологів-практиків і педагогів вищих навчальних закладів, докторантів, аспірантів.

Матеріали подаються в авторській редакції.

Рецензенти:

Ковальчук Зоряна Ярославівна – доктор психологічних наук, професор;
Васянович Григорій Петрович – доктор педагогічних наук, професор.

Олена Панас, науковий керівник – Світлана Вдович Кібербулінг як найпоширеніше явище сьогодення	55
Роман Яремко, Валерія Смирнова Психологічні методи подолання посттравматичного стресового розладу	61
Каріна Фаньо, науковий керівник – Світлана Вдович Синдром емоційного вигорання у практичного психолога	66
Яна Якімова, науковий керівник – Людмила Юрчук Теорія когнітивного дисонансу Леона Фестінгера	69
Вікторія Яковенко, Олександр Мельниченко, науковий керівник – Алла Неурова Транзакційний аналіз Еріка Берна	73

Розділ 3

Міждисциплінарні аспекти психології

Тетяна Бешок Психологічні аспекти мотивації до навчання і пізнання нового	78
Оксана Бовдрич, науковий керівник – Олександр Капінус Вивчення індивідуально-психологічних особливостей особового складу Збройних Сил України	82
Анна Гасюк, науковий керівник – Лариса Руденко Мотиваційна сфера особистості як підґрунтя успішної навчальної діяльності	84
Роксолана Сірко, Лілія Годій Дослідження факторів, що зумовлюють макіавеллізм у майбутніх психологів	
Анастасія Запотіцька, науковий керівник – Леся Музичко Шляхи формування навичок толерантної комунікації у майбутніх офіцерів із морально-психологічного забезпечення	
Владислава Корнійчук, науковий керівник – Тарас Мацевко Особливості негативного інформаційно-психологічного впливу на морально-психологічний стан курсантів військових ВНЗ	
Андрій Литвин, Віталій Литвин Психолого-педагогічні недоліки дистанційної освіти	
Наші автори	

З отриманих даних ми розробили рекомендації щодо профілактики негативного інформаційно-психологічного впливу на курсантів ВВНЗ:

- моніторинг інформаційного простору, організувати постійний забезпечити своєчасне реагування та інформаційний супровід виконання рішень Президента України – Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, Кабінету Міністрів України, вимог Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, Командування Сухопутних військ Збройних Сил України, наказів і розпоряджень начальника Національної академії, спрямованих на реалізацію карантинних заходів в районі дислокації Національної академії та підпорядкованих військових частин;

- роз'яснення військовослужбовцям прийомів і техніки проведення пропаганди, психологічних акцій та дій, що здійснюються з метою формування установок з їх критичного сприйняття;

- роз'яснення військовослужбовцям суті, цілей, завдань, тематики, форм, методів і технічних засобів ведення психологічних операцій, їх спрямованості, істинних намірів та інтересів;

- ознайомлення військовослужбовців з фактами, що свідчать про вдосконалені прийоми і методи, які використовуються супротивником з метою впливу на індивідуальну і групову свідомість військовослужбовців;

- розповсюдження між курсантами електронних ресурсів з новинами які носять в собі достовірну інформацію;

- контроль колективної та суспільної думки військовослужбовців про новини країни;

- аналіз морально-психологічної обстановки (суспільно-політичної, національно-етнічної, криміногенної тощо) в колективах курсантів;

- оцінка ступеня вразливості військових колективів негативній пропаганді та психологічним діям;

- контроль і попередження поширення серед військовослужбовців підривної інформації.

*Андрій Литвин,
Віталій Литвин*

Психолого-педагогічні недоліки дистанційної освіти

Суворі карантинні заходи, пов'язані з пандемією COVID-19, змусили систему освіти раптово, без підготовки перейти на дистанційну

форму діяльності. Українська система освіти, як і освіта інших країн, очікувано виявилась неготовою до таких пертурбацій.

Зазначимо, що вища школа багато років пропагувала та навіть намагалась упроваджувати дистанційну освіту. Колективи закладів вищої освіти (ЗВО) зробили низку кроків для створення інформаційно-освітнього середовища, елементи якого, передусім інформаційна система «віртуальне навчальне середовище» можуть виконувати завдання, необхідні для реалізації дистанційної форми освіти. Один із закладів, який заздалегідь підготувався до можливого переходу до часткового дистанційного навчання – Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Чому ж, у закладах вищої освіти, достатньо підготовлених до викликів і реалій дистанційної форми навчання, виникають різноманітні труднощі з її реалізацією?

Реалізація дистанційної освіти виявила низку організаційних проблем. Передусім, як показала практика, бракує онлайн-курсів. Розробити якісні відео-варіанти лекцій – непросте завдання. Його складність підтвердили перші провальні, на жаль, спроби на державному рівні організувати телетрансляції уроків зі шкільної програми. Справа в тому, що зарубіжні ЗВО, які займаються створенням таких відео-занять, мають у своєму штаті декілька студій із режисерами, операторами, монтажерами тощо, які неперервно працюють. Це потребує серйозних капіталовкладень і не під силу одному закладу з обмеженими фінансовими можливостями.

Непростим завданням є визначення порядку приймання заліків та іспитів у віддаленому режимі. Закономірно виникають труднощі з онлайн захистом дипломних робіт. Вочевидь, готових рішень немає, але також очевидно, що всі вони будуть так чи інакше розв'язані. Значно гостріше стоїть питання про забезпечення **якості результатів** навчання та професійної підготовки майбутніх фахівців. Щоб спробувати відповісти на нього треба розглянути психолого-педагогічні засади дистанційної освіти.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», «дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, що відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [5]. Розуміючи дистан-

ційне навчання як діяльність, опосередковану інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ), треба усвідомлювати, що воно характеризується низкою особливостей у порівнянні з традиційним.

Багато часу та зусиль присвятивши проблемам інформатизації освіти, автор розглядає не лише об'єктивні переваги, а й можливі недоліки і загрози використання ІКТ з навчально-виховною метою. Важливі позитиви ІКТ, на яких нині будується концепція дистанційної освіти, за умов методично недоцільного використання часто перетворюються в недоліки – психолого-дидактичні, санітарно-гігієнічні, психофізіологічні, соціальні [2].

Відомо, що Інтернет-простір сприяє формуванню та/або розвитку адиктивної поведінки – особи, які страждають різними видами латентних залежностей, виявляють їх в альтернативній реальності. Так, комунікативні адикції (гіпертовариськість, псевдологічна поведінка тощо) проявляються у спілкуванні на Інтернет-форумах, чатах, деякі сексуальні девіації – в кіберсексуальних стосунках і відвідуванні сайтів порнографічного характеру, лудоманія – реалізуватися в комп'ютерному гемблінгу, адикція до витрати грошей – перейти в кібероніоманію тощо [2, с. 208].

Фахівці наголошують на потребі враховувати небезпеки для здоров'я користувача ІКТ, про які педагоги і здобувачі освіти мають знати. Це зокрема: захворювання опорно-рухової системи, зору, надмірна втомлюваність; розвиток агресивності, психологічної залежності, втрата відчуття часу, використання низькопробної або недозволеної продукції. Звідси негативні наслідки: проблеми із здоров'ям, психологічні відхилення, втрата правового та морально-етичного стрижня, які є ознакою деструктивного впливу ІКТ [7, с. 222].

Окрім цього, у комплексі психологічних особливостей дистанційного навчання можна виділити аспекти, які потребують особливої уваги. Передусім, визначення вікової категорії студентів, здатних вчитися дистанційно [4, с. 30–32]. Це пов'язано, передусім і складністю мотивації студентів – вчорашніх старшокласників, які обов'язково мають бути свідомими і дисциплінованими.

Назвемо очевидні недоліки дистанційного навчання:

- відсутній індивідуальний підхід, оскільки немає безпосереднього спілкування з викладачем;
- педагог позбавлений можливості емоційно забарвити знання, через що навчання перетворюється на рутину;

– навчання неможливе без комплексу індивідуально-психологічних якостей, необхідних для досягнення результату самостійної освітньої діяльності, передусім самодисципліни, вольових якостей і самомотивації;

– студенти переважно відчувають нестачу практичних знань, не можуть виробити необхідних умінь і навичок, тим більше – компетентностей;

– відсутній постійний контроль як спонукальний стимул і можливість вчасно виправити помилки, поки вони міцно не закріпилися в пам'яті;

– основа дистанційного навчання є письмовою, через що досягти належних результатів у формуванні навичок професійної комунікації надзвичайно складно чи просто нереально;

– електронна взаємодія, чати, листування не передбачають соціального спілкування, тому студентам бракує розмов і контактів з одногрупниками.

Упровадження дистанційної освіти принципово змінює рольові позиції «викладач – студент». Викладач перетворюється на координатора освітнього процесу, модератора, фасилітатора. Він консулює студентів, спрямовує їхню роботу, тобто виконує супровід професійного становлення майбутніх фахівців [3, с. 50–53]. Разом із тим, під час підготовки дистанційних курсів викладачі стикаються з деякими труднощами. Зокрема, це необхідність самостійно структурувати навчальний матеріал, адаптуючи його до вимог програмної оболонки. Для багатьох педагогів, передусім гуманітаріїв, цей процес обтяжливий. Загалом дистанційні курси часто недостатньо якісні через те, що фахівців, які здатні проектувати і розробляти їх це за мізерну зарплату, нині надзвичайно мало.

У дистанційній освіті виникають також проблеми з перевіркою знань, а саме відсутність у викладачів можливості спостерігати за виконанням самостійних завдань. Педагог бачить лише поданий студентом результат і не може відстежити процес його досягнення. Окрім цього, студентам потрібне безпосереднє спілкування з викладачем на практичних заняттях для наочної демонстрації та пояснення різних аспектів професійної діяльності. Наприклад, практична підготовка психологів вимагають «живої» комунікації та проведення занять (зокрема, тренінгів) у малих групах. Відеоконференції, застосування програм Skype, Zoom, MS Teams та ін. допомагає вирішити цю проблему лише частково [6, с. 170]. Тривалої самостійної та відповідальної роботи від

студентів вимагають різні види навчальної практики. Як провести її дистанційно та виконати усі передбачені завдання?

На нашу думку, розроблені нині варіанти реалізації дистанційної форми освіти найбільш відповідають навчанню вмотивованих дорослих, які отримують другу вищу освіту або проходять перепідготовку, підвищення кваліфікації тощо. Основна причина невдоволення студентів дистанційним навчанням – відсутність спілкування, емоційної педагогічної взаємодії з викладачами. Молода особистість – майбутній фахівець зазнає труднощів у налагодженні контактів із іншими в контексті навчання та професійного становлення; не спроможний оцінити особистісні та професійні якості викладачів; не має змоги обговорити цікаві йому проблеми своєї майбутньої професії, «побачити» себе в ній. Вираженими в разі дистанційної форми навчання є проблеми комунікації, а також взаємодії між студентами. Вони не мають змогу виробити необхідних практичних умінь і навичок, набути власного досвіду, без якого не можна сформувати інтегровану професійну компетентність, неможлива подальша професійна адаптація та самореалізація. Основною педагогічною проблемою, на наш погляд, є те, що формальний підхід до організації дистанційного навчання призводить до втрати для студентів розвивального ефекту професійної підготовки, у них відсутня можливість для творчої самореалізації в освітньому процесі.

Наголосимо, що підтримуємо фахівців-практиків, які негативно ставляться до спроб масового впровадження дистанційної форми підготовки фахівців, вказуючи на її суттєві недоліки й обмеження, зокрема у вищій школі. З огляду на це, ми переконані в доречності впровадження змішаної форми підготовки (*blended learning*) – з вивченням частини курсу стаціонарно, а частини – дистанційно [1, с. 192; 8]. Зрозуміло, що в умовах карантину треба намагатися досягнути максимальних освітніх результатів у незалежних від нас обставинах. Для того, щоб убезпечитись від таких ситуацій в подальшому необхідно термінове розроблення й апробація різних механізмів компенсування соціально-психологічних недоліків педагогічної взаємодії у дистанційній освіті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Литвин А. В. Інформатизація професійно-технічних навчальних закладів будівельного профілю : монографія. Львів : Компанія «Манускрипт», 2011. 498 с.
2. Литвин А. В. Психологічні проблеми та небезпеки застосування ІКТ у професійній освіті. *Wybrane zagadnienia problematyki pomocy i wsparcia w rozwiązywaniu problemów ludzi w różnym wieku* : праца zbiorowa / pod redakcją

- В. Kaidon I. Kurlak. Ostrowiec Świątokrzyski; Warszawa : Stowarzyszenie «Nauka Edukacja Rozwój», 2012. S. 200–210.
3. Околесов А. П. Системный подход к построению электронного курса для дистанционного обучения. *Педагогика*. 1999. № 6. С. 50–56.
  4. Полат Е. С., Петров А. Е. Дистанционное обучение: каким ему быть? *Педагогика*. 1999. № 7. С. 29–34.
  5. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
  6. Сорокина Л. В. «Плюсы» и «Минусы» дистанционной и кредитной технологии обучения. *Статистика, учет и аудит*. 2012. Т. 2. № 45. С. 167–172.
  7. Шелюх О. М., Шелюх Ю. Є. Деструктивний вплив нових медіа на сучасну молодь. *Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті : досвід, проблеми, перспективи*. Ч. 1. Львів : ЛДУ БЖД, 2012. С. 221–225.
  8. Majumdar A. Blended Learning: Different combinations that work. March, 2014 URL : <http://www.gc-solutions.net/blog/blended-learning-different-combinations-that-work/>

